

Nonverbális kommunikáció a liturgiában

FARAGÓ ISTVÁN

Babeş-Bolyai Tudományegyetem –
Római Katolikus Teológia Kar, Kolozsvár (RO)
istvan.farago@ubbcluj.ro

Title: *Nonverbal Communication in the Liturgy*

Abstract: *The liturgy of the Church is accompanied not only by verbal but also by non-verbal signs. Indeed, the whole body and the senses play an important role in the liturgy as they help to deepen our relationship with God. There is a symbolic relationship between body and soul: the soul can express itself in the body, in physicality. The various forms of non-verbal communication contribute to perceiving, experiencing and communicating with God.*

Keywords: *liturgy; non-verbal communication; gestures.*

Az egyházi liturgiában – épp úgy, mint a mindennapi életben – a beszéd jelrendszerét más jelek, nonverbális jelek kísérik, amelyek nélkül az egyház kommunikációja üres, élettelen lenne. Azok az üzenetek, amelyeket a kommunikátor verbális jelrendszer nélkül juttat el a befogadóhoz, a nonverbális kommunikáció részét képezik.

A nonverbális kommunikáció a közvetlen emberi kommunikáció egészét tekintve nagy jelentőséggel bír. A nem verbális megnyilvánulásokról már az ókori retorika is tudott, de ezek szociális jelentősége, kutatása csak a XX. században kezdődött, és előmozdítója a némafilmek voltak. Kommunikatív funkciója a mindennapi kommunikációban nem tudatos – vagy annak a peremén van –, ezért is mellőzték, nem foglalkoztak vele sokat, s ezért késett olyan sokáig beemelésük a különféle elméletekbe. A nonverbális kommunikáció egységes osztályozása, kategorizálása még nem született meg, csupán ideiglenes összefoglalást lehet adni a kutatás és a teoretikus általánosítás jelenlegi állásáról – azaz nincs egy terminus technicus, meghatározása.¹

A vélemények, kutatások alapján az információcsere, az ismeretek átadása javarészt nem verbális jelek által történik; személyközi kommunikációban, kétszemélyes kommunikációban a verbális elem 35%-os, a többit, a 65%-ot a nonverbális sáv továbbítja.²

A nem verbális kommunikáció elválaszthatatlan a teljes kommunikációs folyamattól, nem elszigetelt egységként áll fenn. A nonverbális jelzéseket gyorsabban tudjuk felfogni, mint a nyelvi, verbális üzeneteket – ebben különböznek egymástól. Ugyanakkor a nonverbális üzenetek nem tudatosak, s így könnyebben közvetíti érzelmeinket, mint szavaink. Abban is különböznek, hogy míg a verbális a külső világra vonatkozik, addig a nonverbális üzenetek fontos szerepet játszanak a személyes kapcsolatok kialakulásában, az érzelmi állapotok kommunikációjában. A nonverbális kommunikáció olyan mód, amely független a beszédétől, a szótól.

¹ Vö. BUDA: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei, 55.

² Vö. FORGÓ: A kommunikációelmélet alapjai, 127.

A nonverbális viselkedéseket eredet szempontjából osztályozzák. A nonverbális kommunikációnak vannak dimenziói:

1. Testmozgás vagy kinezikus viselkedési dimenzió. Ide tartoznak az emblematikus mozdulatok, olyan nonverbális aktusok, amelyeket tanulni kell, akár a verbális nyelvet, és olyankor alkalmazzák, amikor a verbális csatornák nem működnek; pl. a siketek nyelve, a víz alatt úszók egymásnak adott jelzései. De ide tartoznak a szemléltetők is – olyan nonverbális aktusok, amelyek a beszédhez kötődnek vagy azokat kísérik. Utánzással tanuljuk – olyan mozdulatok, amelyek egy szót, gondolatmenetet hangsúlyoznak, amelyek egy jelenlévő tárgyra mutatnak. Ehhez a dimenzióhoz tartoznak továbbá a testmozgáshoz kapcsolódó érzelműtatók, amelyek az arccal vannak kapcsolatban és érzelmi állapotokat árulnak el. Ide osztályozzák a szabályozókat is – olyan nonverbális aktusokat, amelyek nem kötődnek meghatározott beszédviselkedéshez: itt a fejbólintások, szemmozgások játsszák a főszerepet (a legismertebb szabályozó a fejbólintás, az igen vagy nem megfelelője). Végül az alkalmazkodók is ehhez a dimenzióhoz csoportosulnak; olyan nonverbális viselkedések, amelyek a legtöbb találgatást igénylik, nehezen meghatározhatók, olyan tulajdonságokat tárnak elénk, amelyeket a nyelvi üzenetek elfednek, amelyek nem tudatosok (például a kéz, a lábfej mozgatása a nyugtalanság, idegesség kifejezője).

2. Egy másik dimenzió a testi jellemző dimenzió – ide a testalkat, a fizikum, a megjelenés, a haj, a bőrszín, a leheletszag, súly tartozik.

3. Van továbbá egy érintkezési viselkedési dimenzió is. Ezt a dimenziót a tényleges testi érintkezés osztálya alkotja; lehet simogatás, ütés, kézben tartás, kézfogás, búcsúzás.

4. A paranyelv, hangtulajdonság dimenziójához tartoznak a hangbéli jellemzők (nevetés, sírás, suttogás, sóhajlás), a hang-

béli affektusok (hangmagasság), a hangbéli különállók („aha”, „hm”, csendes szünetek, beszédhibák).

5. A proxemika dimenzió az ember társadalmi és személyes terét állítja elénk.

6. A készítmények dimenziójába a kommunikációban részt vevő személyeken lévő tárgyak kezelése tartozik, amelyek szintén hordoznak üzenetet (ruha, rúzs, parfüm).

7. A cselekvésnyomoknak nevezett dimenzióhoz, a környezeti tényező dimenzióhoz szorosan kapcsolódnak az emberi viszonyok, azonban nem közvetlen részük; a személyközi kommunikációra nagy hatással lehetnek az interakció környezetében található tárgyak, azok anyaga, vagy alakjukban bekövetkező változások (építészeti stílus, az épület belső díszítése, szagok, színek, hőmérséklet, háttérzene stb.).³

Közléseink tartalmát egy direkt és indirekt közlés követi. Kimondott szavaink értelmezéséhez egy használati utasítás van adva, kommunikáció a kommunikációról, s ez a metakommunikáció. Ha két ember egy térben tartózkodik, nem tud nem kommunikálni. Nem lehet nem viselkedni. Ha nem is szólnak egymáshoz, a csendnek is és a gesztusoknak is megvannak a maguk üzenetei; testtartásuk, mozgásuk, vagy akár mozdulatlanáguk befolyásolja a másikat: valamilyen módon viszonyulnak egymáshoz. Minden ember szükségszerűen kommunikál, reagál ezekre a dolgokra.⁴ Metakommunikáció nélkül nincs kommunikáció.

A metakommunikáció a nonverbális csatornát veszi figyelembe, a nonverbális csatornán zajlik; nem szándékolt, nem tudatos jelzések, túlmutatnak a kommunikáción. A nonverbális jelek akkor tekinthetők metakommunikációnak, ha közléseink

³ Vö. KNAPP: A nem verbális kommunikáció, 51–54.

⁴ Vö. DEZSÉNYI: Kreatív kommunikáció, 251.

nem tudatosak, nem szándékosak (telefonon keresztül is hallatszik a mosoly, az optimizmus átsugárzik). Az elszólások szintén lehetnek a metakommunikáció közlései. Csatornai: vizuális (testbeszéd, tárgyi elemek), akusztikus (hangszín, magasság), írott (nem szándékolt üzenet, forma, külalak), lelki folyamat (elszólás). A metakommunikáció a közlő belső állapotát tükrözi – hazug metakommunikáció nincs (a pap ápolatlan megjelenése tükrözi belső világát, vagy az oltáron használt mocskos törölő azt, hogy hogyan nézi, hogyan viszonyul az Oltáriszentséghez), jelzéseit nem lehet meghamisítani, de tompítható (maszkkal, álarcokkal, hangnemmél, öltözettel), és lehet tanulni.⁵

Az egyház színtereivel, szakrális kommunikációjával meta-kommunikál, a kommunikáció nonverbális csatornáit igénybe veszi, hogy létrejöjjön a kapcsolat, a kommunikáció és a kommunió Isten és az ember között.

Az egyházi kommunikáció három szintéren megy végbe; egy külső, egy belső és egy felső kommunikatív megnyilvánulási szintéren. 1. Az első, vagyis a külső kommunikációs szintér a társadalmi, kulturális nyilvánosságban való részvétele vagy tömegtájékoztatás jelenlétén (tévé, rádió, újság) keresztül, akár „szakemberük”, a papság kommunikatív megnyilvánulásain mutatkozik meg. 2. A második, a belső az az egyházi kommunikációs szintér, amikor maga az egyház a szintér a belső működésével, a maga színtereivel, liturgiájával, hitoktatásával, evangelizációjával, közösségi kommunikációjával. 3. A harmadik szintér, a felső, szakrális kommunikációs szintér, ahol a Transzcendenssel való kapcsolattartás módja határozódik meg; hogy miként megy végbe a kommunikáció az ágens

⁵ Vö. FORGÓ: A kommunikáció elmélet alapjai, 124.

(modern szakszóval élve) és a Transzcendens között, *milyen formákat* alkalmaz e kapcsolat fenntartására, elérésére.⁶

Az egyház a felső, a szakrálisban adott felkészültségével, a kommunikáció verbális és *nonverbális formáival*, színtereivel segít Isten népének, az ágenseknek, hogy hozzáférhetővé váljon a Transzcendens, hogy minden kommunikációs szinten megvalósuljon a kommunió. A felső, szakrális kommunikációs szinterek azok a liturgikus szinterek, vagy mindazok a szinterek, amelyek körülfojják az Eucharisziát; azok a nonverbális kommunikációs dimenziók, amelyek az Istennel, a Transzcendenssel való észlelést, tapasztalást és a Vele való kommuniót szolgálják.

A templom az a liturgikus szintér, az a nonverbális környezeti, cselekvésnyomokat tartalmazó dimenzió, ahol maga az építészeti stílus, maga a díszítés szintérével, interakciójával hatással van ránk, megérint bennünket. A szakrális térnek, szakrális építésnek a lényege, hogy az ember közelebb kerüljön az Istenhez, a szakrális terek létfontosságú és erőt adó kapcsolatot hordoznak, kötelék az ég és a föld között. A templom létevel egy olyan Létezőre hivatkozik, akitől létezését nyeri.⁷ A templom Isten otthona, s jelzi, hogy mi zarándokok vagyunk – olyan otthon felé zarándokolunk, ahol letörülnek szemünkről minden könnyet, ahol az igazi boldogságot kapjuk, ahol színről színre látjuk majd Istent. A templomok szépségei felidéznek zarándokutunkat az Édenkert, a paradicsom felé.

A szakrális épületben, a templomban a liturgia egy szent színház, amely a rítusával egy különleges drámát készít elő, amelyben Isten és ember partícipál. A liturgia *szíve* az *Eucha-*

⁶ Vö. KORPICS: Kommunikációs modellek a valláskutatásban, 649–651; 650–651.

⁷ Vö. CSANÁDI: Szakrális tér a mai Magyarországon, 22.

risztia. A liturgia a megváltás története. Isten önmagát az embereknek érzékelhető jeleken keresztül nyilatkoztatta ki. A liturgia a megváltást most és itt közli, mint azokban az időkben, amikor Isten kinyilatkoztatta magát Jézus emberségén keresztül (vö. Lk 6,19). A liturgia esztétikai nagysága abban emelkedik ki, hogy a megtestesülésen alapul. A megtestesülés tanúsítja, hogy Isten a legkiemelkedőbb hajléka az emberi test. A testben együtt van a test és a lélek, az érzékelhető és a lelki, az érzések, az érzéki és spirituális, a szellemi szférák. A test az a pont, ahol a találkozások létrejönnek. A test nyitott Isten és a közösség felé, az érzékek útja Isten és a közösség kommuniója felé. A liturgia ezt szolgálja, a test nyelvezetét, a nonverbális nyelvezetet középontba helyezi, az érzéseket, a testet elvezeti az Istennel és a közösséggel való kommunióhoz, hogy megnyíljon a szem és felismerje az elrejtőző Istent (vö. Lk 24,31), hogy kinyissa a füleket és a szíveket, hogy halljuk meg a fülünkkel az Isten szavát, hogy lángoljon a szívünk, amikor Isten zarándokútjainkon hozzánk kommunikál (vö. Lk 24,32).

A liturgia Jézus konkrét gesztusait, a szeretet gesztusait meghosszabbítja és aktualizálja. Jézus betegeket érintett meg, felemelte a szemét az égre, megáldotta a kenyeret és a bort, sarat formált, homokba rajzolt. A liturgia ezeket a gesztusokat használja, ezeken keresztül kommunikál, és a test lesz a kommunió, a találkozás színtere. A legszentebb és legszebb gesztus az utolsó vacsorán történt – a szeretet gesztusa „minden ember üdvösségéért”; Jézus önmagát adta, kezébe vette a kenyeret és megtörte. Az Egyház ezt a legszentebb gesztust megismétli, láthatóvá teszi, a pap mint *Alter Christus*, a Jézus által beteljesített szeretet gesztusát újra és újra megjeleníti.⁸

⁸ Vö. MARINI: A liturgia szépsége teszi széppé az Egyházat, 6–18; 8–10; 12.

A pap szent ruhákban, azok sokféleségével is bekapcsolódik az isteni világot megjelenítő valóságba, mert a liturgikus ruhák a mennyország égi liturgiáját jelenítik meg (vö. Jel 19,7–8).⁹ Az ruha azonkívül, hogy emlékeztet a paradicsomban viselt ruhára, jelzésértékkel bír, megkülönbözteti vagy azonosítja viselőjét, felruházza egy feladattal. Kiemeli azt a küldetést, azt a feladatot, hogy a pap Krisztus személyében áll a közösség elé. Az egész testet befedő ruha értékes anyaga és szép munkálása fokozza a szakralitásjellegét. A kazula, a miseruha szimbolikus díszítése hármassal dimenziójú: a múlté, a jelené és a jövőé, az Úr emlékeztet, jelenlétét és várását az Eucharisztia-ban jeleníti meg. Hisz a pap, aki a szertartást végzi, nemcsak az Úr emlékeztetét hirdeti, hanem Krisztus jelenlétének a jele; és ruhája az Egyháznak, Krisztus jegyesének, annak a közösségnek a ruhája is, aki abban reménykedik és arra vágyódik, hogy egyesüljön a Fővel, és egy legyen vele.¹⁰

Az Isten által teremtett változatos világban a színek az emberi kifejezés eszközeivé tudnak válni, amelyek belső érzelmeiket közvetítenek. A szín látszólagosan másodlagos, feleslegesnek tűnik, de egyáltalán nem jelentéktelen, mert beszédesebb a szavaknál, a liturgikus nyelv nonverbális részévé válik, más elemekkel teremt meg a szakrális jellegét, jobban megérteti a bemutatott misztériumot. Hogy a szakrális öltözékek különböző színűek, azt a célt szolgálják, hogy a hit misztériumának különös vonásait fejezzék ki, és azt a jelentést, amit épp ünneplünk a liturgikus év során. A színek vezetnek be a liturgikus év változatosságának a pedagógiájába, a színeknek jelentésértékük van, kifejezőerejük utal az isteni misztériumra, amely meghaladja értelmünket, a láthatatlan valóságra utalnak. Ezek a színek

⁹ Vö. PÁKOZDI: Előszó – A liturgikus ruhák, 4.

¹⁰ Vö. VIVIANO: A liturgikus színek, 46–51; 50.

akkor válnak beszédessé, akkor válnak a kommunikáció eszközeivé, akkor mondanak valamit, ha a krisztusi élő közösség tanúságtétele is jelen van, ha más ünnepi elemek társulnak hozzá, amelyek kifejezik az ünnepnek a mondanivalóját. Másképp csak színek maradnak, egy színlátványosság. A színek jelentését az előírt ruhát látva értelmezzük. A liturgikus ruhák és azok színei felhívják a hívek figyelmét az isteni, szellemi valóságra. De nemcsak figyelmeztető szerepük van, hanem a hálaadás, a dicsőítés, a kérés, az imák részévé válnak – olyan imádságokká, amelyekben kéri Isten kegyelmét; amire a ruhák és színek emlékeztetnek, vagyis mintegy Isten dicsőítésének és az imádságnak emlékeztetői a kapott áldásokért, kegyelmekért, és kérés a további kegyelmekért.¹¹

A szent tárgyak, edények nem dekoratív jelleggel vannak jelen a liturgiában, nem külsőségek, hanem megnyilvánulások, lehetővé teszik, hogy az ember érzékszervei által lássa meg, érzékelje azt a rejtett isteni valóságot, amelyet a szent edények nyilatkoztatnak ki. Abban különböznek a profán tárgyaktól, hogy bevonjuk őket az Istennel folytatott kommunikációba, átlényegülnek, a liturgiában átjárja a teremtetlen kegyelem, az isteni szeretetnek és közelségnek a szentsége, és Isten szerető jelenlétének jelévé válnak. Ikonografikus jelleggel bírnak, a szellemi, isteni világ jelenvalóságát, misztériumát láthatóan mutatják.¹² A szent edények a maguk szépségükben Isten szépségét sugározzák vissza a Teremtőre, és a maguk színterével az Eucharisztia szolgálatában állnak. A szent edények a maguk művészi szépségükkel hitünk titkait olyan formába öltöztetik, amely által a szemléelőben kibontakozik a megjeleníteni kívánt misztérium. A szép vagy művészi szent edények nemcsak esz-

¹¹ Vö. VIVIANO: A liturgikus színek, 48–51.

¹² Vö. KUNZLER: Az egyház liturgiája, 186.

tétikai anyagok, hanem a lelkiség kifejeződéseinek eszközei, segítik az ember találkozását Istennel – azzal az Istennel, aki benne lakik; segítik megmutatni hitünk szépségeit az istenkereső hívő népek.¹³

Minden díszítésnek van valamilyen funkcionális jelentése, de a hasznostól elválik az érdek nélkül tetsző díszítőelem azáltal, hogy egy „másik”, „túlvilágra” utal; ez teszi szakrálissá, „spirituális jelleggé”, s válik a díszítőtárgy presztízstárggyá.¹⁴ A liturgia minden szertartásban az isteni szépséget akarja közölni, amit a hívő ember meg is tud tapasztalni a díszítésen keresztül. A díszítésben az egész teremtett világ részt vesz az Isten dicsőítésében. A liturgiát szolgáló virágdíszítés például csatornaként szolgál az Eucharisztia dicsőítésének a kommunikációjában. Nem technikailag tökéletes kompozíció akar lenni a liturgiában alkalmazott virágdíszítés, hanem azt az Igét akarja visszatükrözni, amelyet az Úr hozzánk intéz minden liturgikus szertartásban, és az eucharisztikus szépség kiadását akarja felidézni. A legszebb virág,¹⁵ a legtökéletesebben készített csokor idegenül hathat az ünnepi környezetben, vagy rossz üzenetet közvetíthet, ha nincs harmóniában azzal, amit díszít, ha nem az ünnepi alkalomnak felel meg. Feladata, hogy reményt ébreszsen a szépségével a világban tapasztalható reménytelenségre, az emberi bizalmatlanságot megtörje, gyarapítsa az ismeretek

¹³ Vö. MIHÁLYFI: A nyilvános istentisztelet, 289–290.

¹⁴ Vö. KAPITÁNY – KAPITÁNY: Tárgyak szimbolikája, 10.

¹⁵ A virág az üdeség, ragyogó szépség, előkelőség, ifjúság jelképe. A köztársasági Rómában *ludi florales*-t tartottak a Flora istennő tiszteletére; célja, hogy elnyerjék a gyümölcsfák virágait oltalmazó istennő jóindulatát. Ebből fejlődtek ki a virágkarneválok. A házasságkötésnél is fontos szerepet játszik, mivel a virágot az új kezdethez kapcsolják, a tél elmúltával. A házasságkötéskor a férfi is virágot visel a gomblyukában. Nagyon változatos érzéseket, vágyakat, ellenszenvet, viszályokat válthat ki azon szimbolikus nyelven, amelynek megfejtéseit a virág alakja vagy színe adja. Vö. BLUMEL – GUILLEMOT: Szimbólumok lexikona, 631.

körét, az emberi buzgóságot. A liturgikus virágdíszítés nyitás a sokszínűség irányába, kiemeli a teremtett világ által nyújtott színeket, illatokat, formákat. Az egyház mint gyógyító közösség hirdeti azt a szépséget, amely kiárad, amely közli magát; a virág gyógyító hatású, a szenvedőt olyan dimenzióba helyezi, amely non verbálisan arra szólítja fel, hogy szenvedése átmeneti, zarándokútjának célja van. Hiszen a virág törekenysége által a teremtmény elesettségét, gyenge voltát is szimbolizálja, a szépség mulandó természetét jeleníti meg, de a paradicsomra, Éden kertjére emlékeztet, ahová az ember vágyakozik. Az élet szépségét, törekenységét, átmenetét szimbolizálja, de az örök élet boldogságát idézi fel, ahová az ember zarándokútja után eljuthat. A virágok esztétikailag szép elrendezése a hívőben felébreszti azt a harmonikus kapcsolatot, ami a Teremtő és teremtménye között fennállhat.¹⁶ A virág önzetlenül adja önmagát, szépségét, illatát, színeit. Annyira önzetlen, hogy ragyogó szépségét nem tartja önmagának, hanem másnak kínálja, rossznak és jónak egyaránt engedi, hogy leszakítsák, feláldozza önmagát. Örömet akar nyújtani, az örök Szépség felé akar terelni. Az oltárt díszítő virágok a teremtő és teremtménye kapcsolatáról beszélnek; ismerjük magunkra az oltár virágaiban, hogy az Úr oltáránál, az Eucharisztia asztalánál mi is tökéletesek, szépek, önzetlenek legyünk; szépelegni tudjunk, tisztaságot, fenséget sugározni, hogy a kenyérben és borban átlényegült Úr örömet és gyönyörűséget találjon a szolgálatunkban.¹⁷

A liturgia egy szent színjáték, amelyben bekapcsolódunk Krisztus megváltó művébe, tehát a ruhák, az öltözékek szépségei, a szertartásokhoz használt tárgyak ragyogása, a rítusok és a színterek, az épületek szépséges dimenziói, a dí-

¹⁶ Vö. PRIORI: A virágdíszítés művészete, 130–131; 130–131.

¹⁷ Vö. TAMÁS: Csúcs és forrás, 43–44.

szítés mind-mind hozzájárulnak, hogy láthatóvá váljék valami Isten szépségéből, dicsőségéből. Ennek a színjátéknak egységes kellékei Isten művét, dicsőségét tárják elénk. A liturgikus cselekvés minden formája – beszéd, olvasás, éneklés, zenélés, hallgatás és csend; cselekvés és nézés; járás, állás, ülés, térdelés és a test minden gesztusa; evés és ivás; mosakodás, kenet stb. – és ugyanígy minden liturgikus eszköz – oltár, ambó, katedra, kereszt, kép, fény, monstrancia, kehely; ruházat és könyvek; víz, tömjén stb. – szimbolikus értékkel bír. Először is megvan a helyük és a jelentőségük az egyén és a közösség mindennapi életében. A liturgiába való bevonásuk nem mond ellent mindennapi, profán jelentésüknek, hanem inkább kibővíti, fokozza és elmélyíti azt a hit szimbolikus értelmezésévé. A liturgikus cselekvés nem egyszerűen mindennapi céltudatos vagy akár céltalan tevékenység az emberek között, hanem mindig az élő Istenről szól, akinek szerető figyelmét irántunk ünnepelehetjük a hálaadás, az Eucharisztia által.¹⁸

Az ember a személyek közötti kommunikációja és a külvilággal való kapcsolata érzékein keresztül, rajtuk keresztül küld és fogad jelzéseket. Ezt a kommunikációs eszközt Isten is felhasználja az ember üdvössége érdekében a szimbólumokon keresztül – a szimbólumok azok az érzékelhető jelek, amelyek egy magasabb valóságot hordoznak. A liturgiában a szimbólumok ismerete, értelmezése nagyon fontos, hiszen mind az isteni, mind az emberi szférához egyaránt tartoznak. Jézus Krisztus a legvégső szimbólum a liturgiában, akiben Isten és ember találkozik; a látható és a láthatatlan. A liturgia az a misztérium, ahol a szimbólumok fátyla alatt, titokkal teli gazdagságban megy végbe a megváltás, s jeleníti meg a találkozást Isten

¹⁸ Vö. HARNONCOURT: Der Gebrauch von Zeichen und Symbolen, 114–124; 119.

és ember között, ami legmélyebben a hit által válik megtapasztalhatóvá. Ebbe a misztériumünneplésbe lép be a hívők közössége, ebben a szent színjátékban vesz részt Isten népe.¹⁹

A liturgia egy szent színház, amely a rítusával egy különleges drámát készít elő, amelyben Isten és ember participál. A profán színházról abból különbözik, hogy míg a színházban a közönség és a szereplők között egy elválasztó vonal van – a nézők el vannak választva a színpadi cselekvéstől –, a liturgiában, a rítusban a szent színház kizár minden megkülönböztetést a szereplők és nézők között. A rítus egy olyan dráma, amely olyan színtérre enged be, ahol együtt játszás van, nincs külső néző, mindenki cselekszik mindenki számára, részt vesznek a participáció által. A rítusban minden résztvevő közösen játszik olyan szabályok szerint, amelyből senki sincsen kirekesztve – egy interakció van, egy olyan interaktív játék, amelyben nem akar hatni a nézőkre, nem reprezentál, hanem participáció révén egy viszonyt hoz létre, amelyben mindenki részt vesz és kommuniót alkot. A rítusban a hatás a Transzcendens felől „ex opere operato”, beavat létébe a szimbólumokon keresztül, az ember felől „ex opere operantis” a részvétet biztosítja. A rítus arra képesíti a hívő népet, hogy a participáció által Istennel találkozzon. A rítusban a szocializáció, a tanulás által olyan magatartásra tesz szert a hívő ember, amely integráns részévé válik az aktusnak. A rituális tett, a szent játék a Istennel való kapcsolat révén lesz forrása a hitnek, a hittel való találkozást készíti elő.²⁰

A liturgiában Isten népe zarándokúton van hitben és szimbólumokon keresztül a mennyei felé. A földi liturgiában zarándokoló az eszkatonra tereli figyelmét, a mennyei liturgiát elővételezi. A földi liturgiában a mennyeinek előízét élvezzük,

¹⁹ Vö. SOLYMOS: A liturgia, 78–85; 82–83.

²⁰ Vö. LISZKAI: Az emberi jelenlét a Titok liturgikus vonzásában, 75–98; 81–83.

részesedünk a mennyei liturgia örökkön örökké való ünneplésben. Az Eucharisztia által kapcsolódunk össze a mennyei egyház liturgiájával, a mennyei liturgia Krisztuson át jutott el hozzánk, emberekhez a földre. A földön ünnepelt liturgiának az alapja a mennyei liturgia. Krisztus a főpap, az a papi közvetítő, akin keresztül a földi egyház a mennyeivel összekapcsolódik, a mennyei liturgia a láthatatlan valósága leereszkedik ebbe a látható világba, amelybe az egyház belép. Az egyház belép Krisztus által az Isten trónja körül szakadatlanul éneklő angyalok közé. A földi liturgia a földöntúli dicsőség visszfénye, tükröződése. A Szentháromságos Isten kommunióba lép az emberrel, bevonja az isteni szeretetjátékába, a mennyei liturgiát kiterjeszti a teremtett világra. A földi liturgia a mennyei liturgia „Ikonja”, „hordozója” a mennyi valóságnak, „beletanulása”.²¹ Isten, aki felfedte teljes szerelmét irántunk Krisztusban, ma is hív, hogy örömteli kommunióba lépünk vele, hagyjuk magunkat elragadni erre a csodálatos szent színjátékban Isten színe előtt arra a szerepre, amelyre hivatottak vagyunk, hisz Isten gyermekei vagyunk, s a „gyermekeké” a mennyek országa; ez a szerep maga az örök élet, erre vagyunk hivatva, és Isten azt akarja, hogy mi győzzünk ebben a játékban.²² „Igen, az Egyház, kiváltképp liturgiája a testté lett Ige »kegyelmi játékának« egyszerre testi és lelki (ját-szó)tere, sőt a közénk jött, történelmünk részévé vált, a mi lát-szólag oly zárt játérendszerünkbe érkezett Krisztusban maga Isten lett »Játszótársunk«. A liturgia megszokott játékterében az igazi gyermekség lelkületét magába hordozó ember és a »most«-ba közénk érkező Isten egy olyan játékba kezd, amely a »jövendő örök életnek az előjátéka«.”²³

²¹ Vö. KUNZLER: 40–42.

²² Vö. TELAN: Játsszik velünk az Isten, 13–18; 16.

²³ DIÓSI: A liturgia, 60–66; 64.

Irodalomjegyzék

- BLUMEL, B. – GUILLEMOT, M.: *Szimbólumok lexikona* (ford. Sóvágó K.), Budapest 2009.
- BUDA B.: *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*, Budapest 1986, 55.
- CSANÁDI G.: *Szakrális tér a mai Magyarországon. Adalékok katolikus templom tervezéséhez*, Budapest 2002.
- DEZSÉNYI P.: *Kreatív kommunikáció*, Budapest 2017.
- DIÓSI D.: A liturgia. Isten meglepetésszerűségének „szentek szentje”, in *Praeconia* 14 (2019/2) 60–66.
- FORGÓ S.: *A kommunikáció elmélet alapjai*, Eger 2011.
- KAPITÁNY Á.– KAPITÁNY G.: *Tárgyak szimbolikája*, Budapest 2005.
- KNAPP M. L.: A nem verbális kommunikáció (ford. Dorm K.– Józsa P.– Andorka R.), in HORÁNYI Ö.: *Kommunikáció II. A kommunikáció világa*, Budapest 2003, 48–63.
- KORPICS M.: Kommunikációs modellek a valláskutatásban, in *Élet és tudomány* 67/21 (2012) 649–651.
- KUNZLER, M.: *Az egyház liturgiája* (ford. Szabó K.), Szeged 2005.
- LISZKAI T.: Az emberi jelenlét a Titok liturgikus vonzásában – A hívő dramaturgiája, in *Praeconia* 3 (2008/1), 75–98.
- MARINI, P.: A liturgia szépsége teszi széppé az Egyházat (ford. Vaskó L.), in *Praeconia* 15 (2020/1), 6–18.
- MIHÁLYFI Á.: *A nyilvános istentisztelet*, Budapest 1923, 289-290.
- PÁKOZDI I.: Előszó – A liturgikus ruhák, in *Praeconia* 9 (2014/2) 4.
- HARNONCOURT, P.: Der Gebrauch von Zeichen und Symbolen in der Liturgie, in *ThPQ* 133 (1985) 114–124.
- PRIORI, D.: A virágdíszítés művészete és a megváltozott képességűek (ford. Hubai I.), in *Praeconia* 8 (2013/1) 130–131.
- TELAN, S.: Játszik velünk az Isten (ford. Bolváry G.), in *Praeconia* 11 (2016/2) 13–18.
- SOLYMOSS SZ.: A liturgia: istentisztelet vagy Isten- és emberszolgalat?, in *Praeconia* 11 (2016/2) 78–85.
- TAMÁS J.: Csúcs és forrás, Csíkszereda 2002.
- VIVIANO, E.: A liturgikus színek (ford. Hubai I.), in *Praeconia* 9 (2014/2) 46–51.